

Vergaderjaar 2023–2024

32 824

Integratiebeleid

Nr. 433

BRIEF VAN DE MINISTER VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 5 juni 2024

De maatschappelijke positie van Sinti en Roma¹ in Nederland is nog altijd kwetsbaar. Zo zijn Sinti en Roma in het hoger onderwijs ondervertegenwoordigd, is de arbeidsmarktparticipatie relatief laag en ervaren zij op veel gebieden discriminatie. Dit blijkt uit de Monitor Sociale Inclusie 2023 naar de woon- en leefomstandigheden van Sinti en Roma in Nederland. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid laat deze tweejaarlijkse kwalitatieve monitor sinds 2013 uitvoeren. Het is belangrijk om zicht te hebben op de uitdagingen waarmee Sinti en Roma geconfronteerd worden in het bereiken van gelijkwaardige kansen en posities.

Met deze brief bied ik u de Monitor Sociale Inclusie 2023 (meting 5) naar de woon- en leefomstandigheden van Sinti en Roma in Nederland aan. De monitor is uitgevoerd door RISBO en Labyrinth. Het onderzoek is kwalitatief van aard omdat registratie van etniciteit niet is toegestaan. In deze brief worden de uitkomsten van de Monitor Sociale Inclusie 2023 gedeeld. Ik ga eveneens in op de aanbevelingen in relatie tot bestaande en nieuwe maatregelen die het kabinet heeft ingezet en die bijdragen aan het versterken van de kansen en maatschappelijke posities van Sinti en Roma.

Uitkomsten

Deze vijfde meting is gebaseerd op de uitkomsten van 40 interviews met Sinti en Roma, 26 interviews met professionals die bij de gemeenschappen betrokken zijn en een enquête onder professionals (n=30). De uitkomsten zijn vervolgens in duidingssessies voorgelegd aan Sinti en Roma en professionals, het verslag hiervan is toegevoegd als bijlage. De

¹ Het is niet bekend hoeveel Sinti en Roma exact in Nederland verblijven, omdat niet op etniciteit wordt geregistreerd. In sommige (niet recente) studies wordt uitgegaan van een schatting van 32.000 tot 48.000 personen (OVSE, Recent Migration of Roma in Europe 2010). Andere schattingen lopen uiteen van 2.000 tot 20.000 personen (SCP, Jaarrapport integratie 2009).

monitor brengt de mate van sociale inclusie van Sinti en Roma in Nederland in kaart op basis van zeven door de onderzoekers gekozen thema's: *leven volgens de cultuur, woonsituatie, onderwijspositie, rondkomen, gezondheid, discriminatie en institutioneel beleid en vertrouwen*.

Evenals eerdere edities van de monitor laat de editie van 2023 zien dat op alle onderzochte thema's de maatschappelijke positie van Sinti en Roma kwetsbaar is. Er is nog veel ontwikkeling nodig voordat gesproken kan worden van evenredige posities.²

Op de thema's van rondkomen en onderwijs komt een divers beeld naar voren. Veel geïnterviewde Sinti, Roma en professionals geven aan dat zelfstandig ondernemerschap veel voorkomt onder Sinti en Roma. Tegelijkertijd zien geïnterviewde Sinti, Roma en professionals dat er een relatief hoge mate van uitkeringsafhankelijkheid is. Veel van de bevroegde Sinti en Roma geven aan dat dit komt omdat zij geen eerlijke kansen hebben gehad op school of dat het een gevolg is van discriminatie op de arbeidsmarkt. Hoewel werken in loondienst minder gebruikelijk is, nemen professionals dit steeds vaker waar onder jongeren en alleenstaande vrouwen. In het onderwijs komt een relatief hoog schoolverzuim voor onder Sinti- en Roma kinderen, aldus de geïnterviewde professionals. Ook wordt benoemd dat discriminatie en onderadvisering veel voorkomt en dat er sprake is van gevoelens van onveiligheid op school.

Zowel bevroegde Sinti en Roma als professionals benadrukken de kwetsbare gezondheid vanwege levensstijl, mentale problemen door intergenerationale trauma's of stress over de woonsituatie. Volgens de onderzoekers maken Sinti en Roma minder gebruik van gezondheidsvoorzieningen, deels vanwege zorgkosten en deels vanwege een ervaren mismatch met het zorgsysteem, die in ervaring niet altijd aansluit op gebruiken binnen de gemeenschappen. De onderzoekers benadrukken dat de positie van Sinti en Roma niet enkel beïnvloed wordt door culturele achtergrond, maar ook door bredere maatschappelijke uitdagingen, zoals de coronacrisis, toenemende energieprijzen, inflatie en zorgen over bestaanszekerheid. In een context van een krappe woningmarkt variëren de ontwikkelingen voor Sinti en Roma per gemeente. Een deel van de geïnterviewde Sinti en Roma wenst in een woonwagen te leven en ziet het uitblijven van de realisatie van meer standplaatsen als een bedreiging voor hun culturele leefwijze. Dit zorgt voor onvervulde woonwensen en frustratie over trage voortgang, met het gevoel dat andere groepen voorrang krijgen.

Nieuw in deze monitor is aandacht voor de mate waarin Sinti en Roma gemeenschappen verbinding binnen de gemeenschap en met de samenleving ervaren. Geïnterviewde Sinti en Roma benoemen het gevoel te hebben beperkt te worden in de manier waarop zij willen leven. Er wordt in die context verwezen naar het verloren reizende bestaan en het niet meer bij elkaar in de buurt kunnen wonen. Hierdoor kunnen gewoonten en taal langzaam verwateren. Professionals en sommige bevroegde jongere Sinti en Roma ervaren een spanningsveld tussen het levend houden van de eigen cultuur en tradities en de veranderende wereld waarin niet altijd ruimte is voor leefbehoeften van Sinti en Roma, bijvoorbeeld wat betreft het gezamenlijk wonen of in een woonwagen kunnen wonen. Ook geven geïnterviewde Sinti en Roma aan dat binnen

² Van een evenredige positie is sprake als verschillende herkomstgroepen met gelijke achtergrondkenmerken (bijvoorbeeld leeftijd, gender en opleiding) een vergelijkbare positie in de samenleving innemen. In dat geval vormen deze achtergrondfactoren de verklaring voor het verschil in feitelijke positie en speelt herkomst dus geen zelfstandige rol (meer).

de gemeenschap soms discussies spelen over keuzevrijheid. Volgens geïnterviewde professionals bieden sommige Sinti en Roma ouders hun kinderen alle ruimte hun eigen weg te kiezen, terwijl andere ouders meer waarde hechten aan traditionele ideeën rond schoolgang, huwelijk en loopbaankeuze. Ontwikkeling op school of werk is volgens professionals voor jongeren soms zowel een uitdaging binnen de familie en gemeenschap (in relatie tot discussies over keuzevrijheid), als buiten de gemeenschap. Door vooroordelen zou een deel van de jongeren die dat willen, geen gelijke kansen krijgen om zich te ontwikkelen op school of werk.

De monitor beschrijft tot slot ervaringen met discriminatie van Sinti en Roma op verschillende levensterreinen, zoals op de arbeidsmarkt, het onderwijs of in de publieke ruimte. Zij geven hierbij aan een laag vertrouwen te hebben in instanties en de overheid. Geïnterviewde Sinti en Roma benoemen wantrouwen jegens de overheid en instanties, deels geworteld in de geschiedenis van vervolging en de ontevredenheid over het standplaatsenbeleid. De ervaren frequente wisseling van gemeente-ambtenaren wordt als belemmering genoemd voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie op lokaal niveau.

Tegelijkertijd zijn de resultaten ook hoopvol op terreinen als onderwijs en de rol van jongeren en jonge Sinti en Roma ouders. Zo benoemen professionals een voorzichtige stijging in het onderwijsniveau van Sinti en Roma kinderen. Jonge ouders, die zelf volledig onderwijs hebben genoten, spelen daar een belangrijke rol in. Deze voorzichtige ontwikkeling in het onderwijsniveau kan volgens de onderzoekers voor de Sinti en Roma op termijn doorwerken in andere levensdomeinen.

Beleid

Om de maatschappelijke positie van Sinti en Roma te verbeteren hanteert Nederland, in lijn met het strategisch EU-kader, een generieke beleidsaanpak, aangevuld met specifieke maatregelen daar waar nodig (monitor: aanbeveling 7). Uw Kamer is in september 2021 geïnformeerd over deze beleidsaanpak.³ Het Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) heeft op mijn verzoek een beknopt overzicht van voor Sinti en Roma relevant internationaal en nationaal beleid gemaakt met een *infographic*. Deze geeft een overzicht van het generieke en specifieke beleid in domeinen zoals arbeid, onderwijs en zorg. De *infographic* is als bijlage opgenomen.

Hieronder ga ik in op de aanbevelingen uit de monitor in relatie tot de versterkingen die sinds 2021 door het kabinet in gang zijn gezet en die bijdragen aan het versterken van de maatschappelijke posities van Sinti en Roma.

Vertrouwen en samenwerking

De eerste twee aanbevelingen in de monitor betreffen 1) herstellen en winnen van vertrouwen tussen gemeenschappen en overheid en ambtenaren; en 2) betrekken van Sinti en Roma bij het maken van beleid en in de uitvoering. Het belang van vertrouwen en samenwerking in beleid en uitvoering komt ook naar voren uit de evaluatie van de in opdracht van SZW uitgevoerde pilots intermediaire inzet voor arbeidsparticipatie en onderwijsdeelname van Sinti en Roma.⁴

³ Aanbiedingsbrief bij de notitie «Beleidsmaatregelen in Nederland voor de gelijkheid, inclusie en participatie van Roma en Sinti» | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

⁴ Rapport – Intermediaire inzet voor arbeidsparticipatie en onderwijsdeelname van Roma en Sinti (overheid.nl).

Deze aanbevelingen over vertrouwen en samenwerking met betrekking tot Sinti en Roma zijn van belang voor alle Nederlanders. Op verschillende beleidsterreinen vindt met verschillende gemeenschappen overleg plaats over hun plek in de samenleving, zorgen en ideeën voor de toekomst. Dit gebeurt ook tussen ministeries en vertegenwoordigers uit de Sinti en Roma gemeenschappen. Denk hierbij aan het beleid ten aanzien van Oorlogsgetroffenen en Herinnering Tweede Wereldoorlog, of het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden. Hiernaast organiseert het Nationaal Sinti en Roma Contactpunt (NRSCP), dat belegd is bij het Ministerie van SZW, dialoogsessies met vertegenwoordigers uit de Roma- en Sinti gemeenschappen en departementen. Het doel van de dialoogsessies is het wederzijds uitwisselen van informatie en om feedback te krijgen op nationaal en Europees beleid en beleidsvoornemens. Daarnaast is KIS in opdracht van het Ministerie van SZW de ontwikkeling van een kennisdossier Sinti en Roma gestart waarin voor gemeenten en professionals informatie te vinden is over aanpakken gericht op het verbeteren van de maatschappelijke positie van Sinti en Roma met inbreng van de gemeenschappen zelf.⁵

Beleid om posities te verbeteren

Het kabinetsbeleid is en blijft erop gericht de positie van Sinti en Roma op verschillende leefdomen te verbeteren (monitor: aanbeveling 3). Zoals hierboven reeds aangegeven voert het kabinet daarvoor generiek beleid en waar nodig aangevuld met specifieke maatregelen.

Kabinetsbeleid om de positie van Sinti en Roma te versterken betreft onder andere de arbeidsmarkt. Hiervoor voert het kabinet een generieke aanpak. Niet ter zake doende achtergrondkenmerken, zoals herkomst, mogen geen rol spelen in de arbeidsmarktkansen. Uit de monitor blijkt echter dat discriminatie op de arbeidsmarkt een groot obstakel vormt voor Sinti en Roma. Hierdoor verbergen sommige Sinti en Roma zelfs hun achtergrond wanneer zij in loondienst werken. Dit is onaanvaardbaar. Vanuit het Actieplan Arbeidsmarktdiscriminatie en de werkagenda Voor een Inclusieve Arbeidsmarkt (VIA) zet het Ministerie van SZW stevig in op het tegengaan van arbeidsmarktdiscriminatie. Dit gebeurt door ondersteuning van werkgevers bij het realiseren van gelijke kansen bij werving en selectie. Bijvoorbeeld via *communities of practice*, netwerken van branche-, en regionale werkgeversorganisaties en de ontwikkeling van ondersteunende tools als handreikingen, een *e-learning* en een menukaart voor werkgevers.⁶ Deze maatregelen helpen ook Sinti en Roma.

Het is zorgelijk dat in de monitor beschreven staat dat binnen sommige Sinti en Roma-gezinnen van vrouwen wordt verwacht dat zij thuisblijven en voor de kinderen en het huishouden zorgen en dat daarmee de kansen van meisjes en vrouwen worden beperkt. Daarom start SZW dit jaar een verkenning naar wat Sinti en Roma meisjes en (jonge) vrouwen nu en later nodig hebben om hun arbeidsparticipatie en deelname aan de samenleving te vergroten. Deze verkenning kan aanknopingspunten bieden voor aanvullend specifiek beleid.

Wat betreft het verbeteren van onderwijsposities benadrukt het kabinet dat iedere leerling een passende plek in het onderwijs verdient, ongeacht achtergrond of thuissituatie. Daarom doet het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) momenteel verdiepend onderzoek naar

⁵ Sinti en Roma | KIS.

⁶ Voortgangsbrief Actieplan arbeidsmarktdiscriminatie 2022–2025 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl en Voortgangsbrief Programma Voor een Inclusieve Arbeidsmarkt | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl.

onderadvisering.⁷ De signalen uit de monitor zullen daarin meegenomen worden. Uit eerder onderzoek blijkt dat er sprake is van onderadvisering bij verschillende groepen, zoals leerlingen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status (SES), leerlingen met een migratieachtergrond, leerlingen uit niet-stedelijke gebieden en meisjes.⁸ Om onderadvisering in den brede tegen te gaan is vanuit het amendement Paul de maatregel bijstellen schooladvies opgenomen in de Wet doorstroomtoetsen primair onderwijs. Scholen zijn daarom vanaf schooljaar 2023–2024 verplicht om het schooladvies bij te stellen wanneer de toets hoger uitvalt dan werd verwacht op grond van het voorlopig schooladvies. Ze mogen hier alleen gemotiveerd van afwijken, wanneer een bijstelling niet in het belang van de leerling is.⁹

Uit de monitor komt ook naar voren dat Sinti en Roma kinderen vaak doorverwezen worden naar het praktijkonderwijs (wat een reguliere vorm van onderwijs is, en geen speciaal onderwijs zoals de monitor schetst). Het Ministerie van OCW zal in overleg met de Sectorraad Praktijkonderwijs en de Inspectie van het Onderwijs bezien of deze signalen herkend worden en of er aanvullende acties nodig zijn. In aanvulling op de Monitor Sociale Inclusie heeft het Ministerie van OCW onderzoeksbureau Oberon opdracht gegeven onderzoek te doen naar de onderwijsondersteuningsbehoefte en onderwijspositie van Reizigers, Sinti en Roma kinderen, om zo meer zicht te krijgen op hoe hun positie verbeterd kan worden.

De specifieke problematiek rond de kwetsbare gezondheidspositie van veel Sinti en Roma bevestigt het belang van diversiteitsensitive zorg. Goede en passende zorg is cliënt- en patiëntgericht en afgestemd op iemands reële behoefte. Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) jaagt diversiteitsensitief werken in de zorg aan middels maatregelen die zijn opgesteld in de beleidsnota cultuursensitieve zorg.¹⁰ Naast opgestelde maatregelen in deze beleidsnota initieert VWS het programma Diversiteitsensitief werken in de zorg van ZonMw (zomer 2024 t/m 2026). Het programma beoogt onder andere een impuls te geven aan integratie van diversiteitsensitief werken in opleidingen van zorgprofessionals. In het terugdringen van gezondheidsachterstanden met het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en het Integraal Zorgakkoord (IZA) is differentiatie en maatwerk van interventies van belang om doelgroepen zo goed mogelijk te bereiken, zoals bijvoorbeeld Sinti en Roma.¹¹ Achter gezondheidsachterstanden gaat, zoals ook uit de monitor naar voren komt, vaak achterliggende problematiek schuil zoals bestaansonzekerheid, armoede en kansenongelijkheid. Dit vraagt een domeinoverstijgende samenwerking, die dit jaar verder uitgewerkt zal worden in een *Health in all Policies* agenda, waar gezondheidsachterstanden één van de speerpunten zal zijn.¹²

In de monitor komt naar voren dat een deel van de Sinti en Roma gemeenschap geen (volledige) zorgverzekering heeft of ongedocumenteerd is. Zorgkosten kunnen een obstakel zijn voor het gebruik maken van

⁷ Kamerbrief Schooladvisering en doorstroomtoets, 4 maart 2024. <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-0c4039f3e29aae7ab041a9f7a46d3e6f2b6eb68b/pdf>

⁸ Zie recentelijk de DUO Monitor schooladvies en doorstroomtoets 2022–2023: Monitor schooladvies en doorstroomtoets 2022–2023 | Rapport | Rijksoverheid.nl; Handreiking schooladvisering (versie januari 2024) | Brochure | Rijksoverheid.nl, p. 22)

⁹ Zie ook Kamerbrief bij schooladvisering, doorstroomtoetsen en overgang po-vo 2024 Kamerstuk | 04-03-2024: Kamerbrief bij schooladvisering, doorstroomtoetsen en overgang po-vo 2024 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

¹⁰ Kamerbrief met beleidsnota cultuursensitieve zorg | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl.

¹¹ GALA -Gezond en Actief Leven Akkoord | Rapport | Rijksoverheid.nl Integraal Zorgakkoord: «Samen werken aan gezonde zorg» | Rapport | Rijksoverheid.nl

¹² Kamerstukken 2023/24, 32 793, nr. 709

de zorg. Personen of gezinnen die moeten leven van een zeer laag inkomen kunnen op verschillende manieren geholpen worden met het kunnen betalen van zorgpremie en zorgkosten (bijvoorbeeld zorgtoeslag, gemeentepolis met korting op de premie en bijzondere bijstand). Ongedocumenteerde personen kunnen zich niet verzekeren. Zij moeten de zorgkosten zelf betalen. Als zij de kosten van zorg niet kunnen betalen, dan verlenen zorgverleners medisch noodzakelijke zorg, ongeacht de vraag of en hoe de kosten van die zorgverlening zullen worden vergoed. Zorgaanbieders kunnen een beroep doen op de regeling onverzekerbare vreemdelingen (uitgevoerd door het CAK)¹³.

Het Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) werkt aan een veiliger en rechtvaardiger samenleving door mensen rechtsbescherming te geven en waar nodig op te treden. Het doel van het landelijke programma Aanpak uitbuiting Roma kinderen – dat in 2016 gestopt is – was te voorkomen dat kinderen slachtoffer zouden worden van (vormen van) uitbuiting door in te zetten op het volgen van een opleiding en het bemachtigen van een positie op de arbeidsmarkt.

Het is te betreuren dat Sinti en Roma het beleid als kwetsend en stigmatiserend ervaren hebben; juist omdat het de intentie van het beleid was om te beschermen en de veiligheid te vergroten.

Omdat de problematiek rond uitbuiting van minderjarigen breder speelt dan alleen bij Sinti en Roma, is de aanpak verbreed naar uitbuiting van minderjarigen binnen familienetwerken. Het doel van de aanpak is daarbij hetzelfde gebleven, namelijk het voorkomen dat minderjarige slachtoffer worden van (vormen van) uitbuiting. Samen met andere departementen wordt ingezet op een verbetering van de leef- en woonomstandigheden (onderwijs, werkgelegenheid en bestaanszekerheid) om te voorkomen dat minderjarigen in de criminaliteit belanden. Daarnaast wordt ingezet op het creëren van bewustzijn, zodat mogelijke problemen vroegtijdig gesignaleerd kunnen worden, het vergroten van de meldingsbereidheid en het ondersteunen van gemeenten en zorginstanties bij hulpvragen in de integrale aanpak, uitgevoerd door het Centrum voor Criminaliteitspreventie (CCV). In die gevallen waarin minderjarigen wel in de criminaliteit belanden, zet het Ministerie van JenV in op de opsporing en vervolging van daders, ongeacht hun levensstijl, achtergrond en opvattingen. Daar waar dader- en slachtofferschap verweven zijn, wordt ingezet op bescherming van de daders/slachtoffers en opsporing en vervolging van de opdrachtgevers.

Realiseren standplaatsen

Aanbeveling vier in de monitor vraagt urgentie voor het realiseren van standplaatsen. Dit komt ook naar voren uit het verkennend onderzoek naar woonwagendstandplaatsen dat in opdracht van de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme (NCDR) is uitgevoerd en 7 april 2024 is gepubliceerd.¹⁴

Een groot deel van de Sinti en een kleiner deel van de Roma woont in een woonwagen op een van de ruim 9.000 woonwagendstandplaatsen in Nederland. De monitor meldt dat er een groep Sinti en Roma is die ook graag in een woonwagen wil wonen, maar dat dit door het gebrek aan standplaatsen niet mogelijk is. De monitor wijdt het tekort aan de grote

¹³ Voorheen: Centraal Administratie Kantoor. Het CAK is heden geen afkorting meer. Het CAK is de Rijksuitvoerder van regelingen van het Ministerie van VWS en bijvoorbeeld de inning eigen bijdragen Wet maatschappelijke ondersteuning en Wet langdurige zorg.

¹⁴ Verkennend onderzoek woonwagendstandplaatsen Roma en Sinti | Kamerstuk I Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme (bureauncdr.nl)

verschillen in gemeentelijk beleid van de afgelopen 25 jaar, sommige gemeenten faciliteerden het wonen in een woonwagenvoorziening, maar er waren ook gemeenten die het aantal standplaatsen afbouwden. Het beleidskader Woonwagenvoorziening en standplaatsenbeleid¹⁵ van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) uit 2018 heeft volgens de onderzoekers tot een voorzichtige kentering van het beleid geleid, maar nog weinig extra standplaatsen opgeleverd. Dit leidt volgens de onderzoekers bij een deel van Sinti en Roma tot frustratie, en wordt door sommige bewoners als discriminatie ervaren.

De teleurstelling is begrijpelijk. Het aantal standplaatsen is de afgelopen jaren inderdaad slechts zeer licht is gestegen. Dit blijkt ook uit de Herhaalmeting woonwagenvoorzieningstandplaatsen 2023, die de Minister van BZK naar uw Kamer gestuurd heeft.¹⁶ Een belangrijke rol, en dat wordt ook in de monitor genoemd, spelen factoren die voor de gehele woningbouwopgave gelden, zoals het gebrek aan locaties en de gestegen bouwkosten. Wel blijkt uit de herhaalmeting dat er veel plannen voor nieuwe standplaatsen bestaan. Een aantal gemeenten is ook al zeer voortvarend aan het werk. In de monitor wordt een sterkere rol van de rijksoverheid gevraagd. Dit sluit aan bij het huisvestingsbeleid van het huidige kabinet, waarbij de regie op de volkshuisvesting is herpakt. Dit moet leiden tot meer woningen, maar ook tot meer woonwagenvoorzieningstandplaatsen. Woonwagenvoorzieningbewoners zijn één van de aandachtsgroepen uit het programma *Een thuis voor iedereen*.¹⁷ Doel van dit programma is om mensen uit aandachtsgroepen van voldoende betaalbare woningen te voorzien, met een evenwichtige verdeling over gemeenten. Met de Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA) werden gemeenten de afgelopen jaren financieel ondersteund bij het realiseren van woningbouwprojecten voor aandachtsgroepen.¹⁸ Vanuit de regeling is voor ruim 700 standplaatsen subsidie verstrekt. Deze dienen nog te worden gerealiseerd. Ik heb er vertrouwen in dat gemeenten de opgave meenemen in hun lokale beleid en het aantal woonwagenvoorzieningstandplaatsen de komende periode zal stijgen. Het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting, dat de Minister van BZK recent naar uw Kamer heeft gestuurd, voorziet er in dat Rijk, provincies en gemeenten vanaf 2026 een volkshuisvestingsprogramma hebben vastgesteld.¹⁹

Het wetsvoorstel voorziet er verder in dat de integrale woonzorgvisies voor aandachtsgroepen en ouderen, waaraan vanaf dit jaar wordt gewerkt, vanaf 2026 opgaan in de gemeentelijke en volkshuisvestingsprogramma's. De huisvestingsopgave voor woonwagenvoorzieningbewoners wordt hiermee wettelijk onderdeel van het gemeentelijk volkshuisvestingsprogramma.

Om gemeenten te ondersteunen voert Platform31 in opdracht van het Ministerie van BZK het kennisprogramma «Op weg naar extra standplaatsen» uit.²⁰ Via praktijkvoorbeelden en adviezen worden aan gemeenten en corporaties concrete handvatten geboden over hoe zij extra standplaatsen kunnen realiseren. Daarbij is veel aandacht voor het betrekken van de doelgroep bij het beleid en de uitvoering. Daarnaast biedt het programma een vraagbaakfunctie voor gemeenten en woningcorporaties die met het thema aan de slag zijn of gaan.

¹⁵ Kamerstukken II 2017/2018, 34 775 VII, nr. 70.

¹⁶ Kamerstukken 2023–2024, 32 847, nr. 1107.

¹⁷ Kamerstukken II, 2021–2022, 32 847, nr. 883.

¹⁸ Kamerstukken 2023–2024, 32 847, nr. 1107.

¹⁹ Kamerstukken II, 2023–2024, 36 512, nr. 5.

²⁰ Woonwagenvoorzieningbewoners – Platform31 | Kennis en netwerk voor stad en regio.

De monitor brengt naar voren dat voor sommige geïnterviewde Sinti en Roma intergenerationele trauma's die ontstaan zijn als gevolg van vervolging uit het verleden, onder andere tijdens de Tweede Wereldoorlog, nog steeds alledaagse obstakels kunnen zijn. Het kabinet onderschrijft de vijfde aanbeveling uit de monitor, die vraagt om bewustzijn hierover te vergroten. Omdat oorlogstrauma's kunnen doorwerken in de volgende generaties, heeft de Staatssecretaris van VWS in 2022 het convenant «Vindbaar en toereikend aanbod van ondersteuning voor de tweede generatie oorlogsgetroffenen» afgesloten. Via dit convenant komen tweede generatie oorlogsgetroffenen, waaronder tweede generatie oorlogsgetroffenen uit de Sinti en Roma gemeenschappen, in aanmerking voor specifieke sociale dienstverlening en specifiek maatschappelijk werk.²¹

Van 2015 tot met 2022 voerde het ministerie VWS een subsidieregeling uit ter bevordering van de participatie en emancipatie van Sinti en Roma in Nederland. Deze subsidieregeling bestond als compensatie voor het feit dat het leed van Sinti en Roma tijdens de Tweede Wereldoorlog eerder niet voldoende was onderkend. Het ging om laagdrempelige projecten voor en door de gemeenschap gericht op het verbeteren van de maatschappelijke positie van Sinti en Roma. Hoewel de subsidieregeling – en daarmee het rechtsherstel – is afgerond, betekent dit niet dat de aandacht voor Sinti en Roma hiermee ophoudt. Inzet van VWS zal erop gericht zijn om de aandacht voor de genocide op Sinti en Roma tijdens de Tweede Wereldoorlog in te bedden in de professionele organisaties die actief zijn om het verhaal van en de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend te houden en probeert hierbij Sinti en Roma te betrekken. Het Ministerie van VWS stelt hiertoe een beleidsagenda op voor een periode van 5 jaar. Start is de ondersteuning van het Nationaal Programma 80 jaar Vervolging Sinti en Roma, gecoördineerd door Herinneringscentrum Kamp Westerbork. In de voortgangsrapportage Beleid Oorlogsgetroffenen en Herinnering Tweede Wereldoorlog is uw Kamer hierover nader geïnformeerd.²²

Discriminatie

Zowel uit de monitor als uit het Nationaal Programma tegen discriminatie en Racisme 2023 van de NCDR komt naar voren dat Sinti en Roma wijdverbreide discriminatie ervaren. Dit is onacceptabel. De zesde aanbeveling uit de monitor betreft daarom aandacht voor de problematiek van discriminatie. Het Nationaal Programma, dat op 15 december 2023 aan uw Kamer is verzonden, betreft naast een brede versterking van de aanpak van discriminatie en racisme in verschillende domeinen zoals de arbeidsmarkt, het onderwijs, de zorg en de woningmarkt, ook twee specifieke maatregelen met betrekking tot Sinti en Roma.²³

Deze betreft ten eerste een inventarisatie van het Ministerie van BZK naar welke gevolgen uitbreiding van het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden met Sinti en Roma en aanverwante gemeenschappen zal hebben. De beslissing voor die uitbreiding is uiteindelijk aan het parlement.

²¹ Dit komt naast ondersteuning voor eerste generatie oorlogsgetroffenen die in aanmerking komen voor de pensioenen en uitkeringen voor verzetsdeelnemers en oorlogsgetroffenen. Daarnaast komen zij in aanmerking voor specifiek maatschappelijk werk en aanvullende immateriële ondersteuning. Oorlogsgetroffenen die tot de Sinti en Roma gemeenschappen behoren, komen hiervoor ook in aanmerking.

²² Kamerstuk II 2023–2024, 20 454, nr. 201

²³ Nationaal Programma tegen Discriminatie en Racisme 2023 | Publicatie | Rijksoverheid.nl

Daarnaast is op 1 oktober 2023 de Wet vaststellingsprocedure staatloosheid in werking getreden. Personen die van mening zijn staatloos te zijn, maar die dit niet met documenten kunnen onderbouwen, hebben nu de mogelijkheid een verzoek tot vaststelling van hun staatloosheid te doen bij de Rechtbank in Den Haag. Een ieder die hierbij belang heeft kan een verzoek doen. Rechtmatig verblijf in Nederland is geen voorwaarde. Daarbij is op 1 oktober 2023 ook de Rijkswet op het Nederlanderschap aangepast. Staatloos in het Koninkrijk geboren kinderen kunnen nu na vijf jaar stabiel verblijf opteren voor de Nederlandse nationaliteit. Ook hier is een verblijfsvergunning niet nodig. Het belang van het kind bij het kunnen verkrijgen van een nationaliteit prevaleert. De Staatssecretaris van JenV heeft uw Kamer het onderzoek van het Verwey Jonker Instituut naar staatloosheid en het slecht gedocumenteerd zijn van Roma in Nederland («Heel ingewikkeld om aan papieren te komen» 2022) toegezonden.²⁴ Uit dit onderzoek blijkt dat Roma in Nederland een veel meer *outreaching* overheid nodig hebben. Momenteel wordt door JenV gezien hoe dit vorm gegeven zou kunnen worden.

Voor gemeenten heeft Movisie tot slot, in opdracht van verschillende ministeries, in 2022 een handreiking antiziganisme ontwikkeld. Deze is aanvullend op de basishandreiking «antidiscriminatiebeleid voor gemeenten» (2018) en biedt een stappenplan voor iedere gemeente om een antidiscriminatiebeleid te formuleren dat gaat over verschillende terreinen, waaronder antiziganisme.²⁵

Tot slot

Om de posities van Sinti en Roma te verbeteren is onverminderd en langdurige inzet van vele partijen cruciaal. Dit vraagt samenwerking van alle betrokkenen, zoals ministeries, gemeenten, maatschappelijke organisaties, werkgevers, onderwijsinstellingen, en Sinti en Roma zelf. Naast inzet van professionals, zijn inspirerende voorbeelden en rolmodellen onder Sinti en Roma zelf van niet te onderschatten waarde. Zo zal ik mij via het Nationaal Roma en Sinti Contactpunt inzetten om deze samenwerkingen te bevorderen.

Ik noem bijvoorbeeld het eerste Nederlandse Roma kinderboek «Naan en de wonderlijke schoolreis» (Stichting Power of Choice, 2024). Het vertelt het verhaal van het Roma meisje Naan die haar droom achterna gaat om te leren lezen en schrijven. Naan laat kinderen zien dat je nooit moet opgeven om je droom te verwezenlijken. En ik noem ook de videoportrettenreeks «Culturele bruggenbouwers» van KIS, waarin jongeren met een Sinti- of Roma-achtergrond in hun eigen leefsituatie geportretteerd worden. Allen doen zij actief mee in de maatschappij door te studeren, werken of ondernemen en zij vertellen hoe zij verbinding houden met hun culturele en etnische achtergrond. Rolmodellen, waar kinderen en jongvolwassenen zich in kunnen herkennen, geven een doorkijkje in wat Sinti en Roma kinderen kunnen bereiken en naar welke toekomst we met elkaar voor iedereen toewerken.

Tot slot zie ik onder andere in de dialoogsessies dat Sinti, Roma, maatschappelijke organisaties, professionals, burgers, gemeenten en ministeries zich gezamenlijk inzetten om de maatschappelijke posities van Sinti en Roma te verbeteren. En dat velen van hen zich onvermoeibaar inzetten om de Sinti en Roma cultuur te delen en bewustwording van het

²⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, 35 687, nr. 14

²⁵ Vernieuwd: de handreiking antidiscriminatiebeleid voor gemeenten | Movisie

leed van en na de Tweede Wereldoorlog te bevorderen. Want alleen samen kunnen we streven naar een gelijkwaardige toekomst voor iedereen.

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
C.E.G. van Gennip